

ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی

منصوره مهدی‌یار¹
سید محمدرضا تقوی²
محمدعلی گودرزی³

چکیده

هدف: هدف محققان در پژوهش حاضر، ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی بود. سؤال پژوهش این بود که آیا این مقیاس از پایایی و روایی مناسب برخوردار است یا خیر؟ **روش:** پایایی این مقیاس از دو طریق بازآزمایی و همسانی و روایی آن از طریق تعیین ضریب همبستگی بین این مقیاس با مقیاس صبر و پرسشنامه‌های نگرشهای ناکارآمد و افسردگی و بالاخره، تحلیل عامل اکتشافی انجام شد. **یافته‌ها:** برای پایایی مقیاس (بازآزمایی و همسانی درونی) به ترتیب ضرایب پایایی 87٪ و 88٪ و برای روایی مقیاس (از طریق تعیین ضرایب همبستگی با سه مقیاس مذکور) به ترتیب ضرایب همبستگی 58٪، 69٪ و 42٪ به دست آمد. تحلیل عامل اکتشافی، به روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس، سه عامل را به دست داد که به ترتیب: تعلق به وضع موجود، تعلق به مادیات و تعلق عاطفی نام گرفت که در مجموع 33,4 درصد از واریانس کل را تبیین کرد. **نتیجه‌گیری:** مقیاس تعلقات دنیوی، واجد شرایط لازم به لحاظ خصوصیات روان‌سنجی، برای استفاده در پژوهشهای مختلف در ایران دانسته شد.

واژگان کلیدی: اعتباریابی، مقیاس تعلقات دنیوی، روان‌شناسی اسلامی، مفهوم پایه.

◇ دریافت مقاله: 95/12/16؛ تصویب نهایی: 96/06/14.

1. کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی دانشگاه شیراز.
2. دکتری روان‌شناسی بالینی. استاد گروه روان‌شناسی بالینی دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول) / نشانی: شیراز؛ پردیس ارم، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز / شماره: 07136134637 / Email: mtaghavi@rose.shirazu.ac.ir
3. دکتری روان‌شناسی بالینی. استاد گروه روان‌شناسی بالینی دانشگاه شیراز.

الف) مقدمه

باور به تفاوت علم دینی و علم سکولار، قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام شکل گرفت (ایمان و کلاته‌ساداتی، 1392: فصل 11) و به شکل جدی‌تری، از همان اوان پیروزی انقلاب اسلامی، ضرورت ویرایش، اصلاح و تغییر مبانی علوم، به خصوص علوم انسانی، در جامعه علمی ایران مطرح و به تدریج بر دامنه آن افزوده شد. در همین راستا، تاکنون دیدگاه‌های متفاوتی در باب علم دینی مطرح شده و نقدهای متعددی نیز بر آنها وارد شده است (رک: سوزنجی، 1389؛ حسنی و همکاران، 1386؛ خسروپناه، 1393). اکثر این دیدگاه‌ها، بحث علم دینی را در سطح نظری، معرفت‌شناسی و مقام ثبوت علم طرح کرده‌اند؛ اما مشخص نکرده‌اند که در مقام اثبات علم و در برخورد با تجربه در عالم واقع و نشئه مادی دنیا، محقق چگونه روشی را باید به خدمت بگیرد تا بتواند به شکار حقایق و تولید علم دست یابد. (تقوی، 1394)

تقوی (1395) مقدماتی‌ترین کار برای تأسیس روش‌شناسی علوم انسانی - اسلامی را تهیه نظام مفاهیم علمی پایه، بر اساس دیدگاه‌های اسلامی می‌داند. با توجه به اینکه نظام مفاهیم پایه در هر رشته علمی و در هر دستگاه‌واره فکری منبعث از نگاه فلسفی آن (شامل هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی و ارزش‌شناسی) است، بسیار ساده‌انگارانه خواهد بود چنانچه محققان حوزه علوم انسانی - اسلامی، که قصد تبیین پدیده‌ها از منظر اسلام را دارند، تصور کنند می‌توانند متغیرها و نظام مفاهیم پایه علم دینی را از مفاهیم پایه علم رایج اخذ کنند. حاصل سخن آنکه، اولین قدم برای نظریه‌پردازی در زمینه علم دینی، تأسیس مفاهیم پایه در هر رشته علمی با رویکرد دینی است.

ب) بیان مسئله

از نظر نگارندگان این سطور، یکی از مفاهیم پایه و بنیادی که می‌تواند در تبیین آسیب‌شناسی روانی از دیدگاه اسلام کارساز ظاهر شود، مفهوم تعلقات دنیوی است. با وجود پتانسیل این مؤلفه در توضیح پدیده‌های روانی و با وجود اهمیت بسیار زیاد آن در متون دینی، این مؤلفه تاکنون در مطالعات روان‌شناسی، بحث و بررسی نشده است. اگر 1) مفهوم «تعلقات دنیوی» به دقت تعریف شود، 2) بر اساس آیات و روایات، کاربردها، کارکردها، سازوکار عمل و ظرفیتهای موجود در آن، هم برای تبیین‌های روان‌شناختی و هم برای کاربردهای درمانی مشخص شود و 3) وسیله‌ای عینی برای سنجش آن فراهم شود، بهتر می‌توان جایگاه آن را در بین مفاهیم پایه برای علم روان‌شناسی و رشته‌های مرتبط ادراک کرد.

«تعلق» در لغت به معنای «آویخته شدن»، «دلبستگی داشتن به کسی یا چیزی» و «علاقه و پیوستگی داشتن» آمده است (عبید، 1376: 404). «تعلقات دنیوی» به معنی وابستگی و علاقه شدید و افراطی به امور مادی

469 ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی

و ماسوی‌الله(اعم از افراد، اشیا و موقعیتها) است؛ به نحوی که امور مادی، که وسیله‌ای برای رشد و تعالی انسان بودند، خود هدف شوند و انسان را از توجه به بسیاری از امور مهم‌تر و متعالی‌تر بازدارند (برگرفته از: امام خمینی، بی‌تا، ج 8: 267). «تعلقات دنیوی» یکی از مفاهیم کلیدی است که در بحث انسان‌شناسی به مفهوم اعم آن، می‌تواند تبیین‌گر بسیاری از کژرفتاری‌های فردی و/یا اجتماعی باشد. حتی شائبه آن می‌رود که این مفهوم دارای آن چنان ظرفیتی در درون خود باشد که بتواند همه یا اکثر اختلالات یا نابسامانی‌های روانی/رفتاری غیر فیزیولوژیک را تبیین کند.

از منظر علمای اخلاق اسلامی، زمانی که روح در جنین دمیده می‌شود و نفس انسانی شکل می‌گیرد، تعلق بدن به نفس نیز شکل می‌گیرد؛ که از آن به حبّ ذات یاد می‌شود. این تعلق لازمه حیات بشر است؛ زیرا اگر حبّ نفس از انسان گرفته شود، بقای نفس به خطر می‌افتد. در این حالت، در قبال خطرات، نفس از بدن و بدن از نفس حمایت نخواهند کرد؛ چون تعلق به یکدیگر ندارند. این تعلق دو کارکرد دارد؛ کارکرد ابتدایی و اصلی آن، حفاظت نفس است. کارکرد دوم تعلق، حجاب نفس است؛ زیرا دوست داشتن شدید یک شیء، یک شخص یا یک موقعیت، مانع و حجابی است که موجب می‌شود انسان نتواند واقعیت را آن‌گونه که هست، دریابد. به علاوه، تعلق باعث می‌شود انسان همه چیز را برای خود بخواهد. این خواهشها رفته‌رفته گسترش می‌یابند و شکلهای متعدد به خود می‌گیرند. تعلق به وضع موجود، موجب می‌شود انسان خواستار حفظ وضع موجود شود. در بسیاری از اوقات، حفظ وضع موجود به معنی درجا زدن و عادت کردن به آن است، که مانعی برای رسیدن به رشد و تعالی است.

متون اسلامی، تعلقات دنیوی و مظاهر آن را عامل زمینه‌ساز بسیاری از مشکلات روانی دانسته‌اند. برای نمونه، حضرت امیر(ع) فرمودند: مردم دو دسته‌اند؛ عده‌ای به این دنیا می‌آیند و خود را می‌فروشند و عده‌ای خود را می‌خرند و آزاد می‌کنند. بنابر این، به دست آوردن یا از دست دادن بسیاری از چیزها نمی‌تواند زندگی آنها را تحت تأثیر قرار دهد. «لِكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ» (حدید: 23). بلکه حتی گاهی از دست دادن این موارد، ظرفیت آنان را برای رویارویی با مواردی از این قبیل در آینده بالا می‌برد. امام صادق(ع) می‌فرمایند: «انسان آزاد در تمام احوال آزاد است. اگر با یک مصیبت مواجه شود، صبر می‌کند؛ اگر مورد هجوم مصائب قرار گیرد، در هم شکسته نمی‌شود و اگر اسیر شود و زندگی سهل و آسانش به مشقت و زحمت تبدیل شود، به آزادگی او آسیبی نمی‌رساند» (حیدری نراقی، 1387: 142).

در گذشته در توضیح پدیده‌های روانی، سازه‌های زیادی استفاده شده است که هر کدام از منظری خاص به تبیین موضوعات پرداخته‌اند؛ اما نوعاً فقط به یک جنبه از زندگی انسان معطوف شده و از ابعاد معنوی غفلت کرده‌اند. اخیراً اهمیت معنویت و رشد معنوی انسان به طور روزافزون توجه روان‌شناسان و متخصصان بهداشت روانی را به خود جلب کرده است (اسپیکا و همکاران، 2003؛ آتن و ورتینگون، 2009؛ کردی و همکاران، 2011؛ شیرافکن و شهیدی، 1387؛ نقل از: کوپانی، 1393). در بسیاری از مطالعات، ارتباط مذهب و متغیرهای

مرتبط با سلامت روان نشان داده شده است (وایلات و همکاران، 2008). بر اساس دیدگاه الیوت (1992)، تکیه بیش از حد به دارایی‌ها، پول، منابع عاطفی بیرونی، موفقیتها و دستاوردها، مشخصه یا ویژگی برجسته بدنی یا شخصی مثل آی. کیو یا حافظه خوب می‌تواند موجب آسیب‌پذیری روانی و حتی افسردگی شود. برای غلبه بر آسیب‌پذیری فرد نسبت به افسردگی، فرد باید به این شناخت برسد که همه این عوامل (پول، دارایی، مشخصه‌های فیزیکی و ذهنی خوب و ...) موقتی‌اند و اثرات آنها خیلی زود از بین می‌رود. بنابراین، انسان باید به دنبال راههای مطمئن‌تری برای داشتن احساس خوب باشد.

ج) پیشینه تحقیق

معادل مفهوم تعلق در روان‌شناسی متداول، واژه‌ای یافت نشد. اما به نظر می‌رسد نظریه دلبستگی¹ و وابستگی² دو کلیدواژه‌ای‌اند که در روان‌شناسی متداول، به مفهوم تعلق تا حدودی نزدیک باشند.

دلبستگی: نظریه دلبستگی، توسط بالبی³ (1980 و 1988؛ نقل از سیگلن، 1999: 120) بیان شده است. این نظریه بر پایه نظریه‌های کردارشناسی،⁴ روان‌تحلیلگری⁵ و روان‌شناسی شناختی⁶ است (مان). دلبستگی، رابطه و پیوند عاطفی قوی و نزدیک با یک دوست صمیمی است (کک و مک‌دونالد، 2004). بالبی از ابتدا معتقد بود که فرایندها و برپایی‌های دلبستگی در چارچوب نظامهای دیگر، مانند دلبستگی به کلیسا [مسجد] یا وطن ادامه می‌یابد (کرک‌پاتریک، 1999: 817). بنابراین، دلبستگی بیشتر در حیطه ارتباط عاطفی معمولاً مثبت، بین دو نفر یا بین یک نفر و یک مکان (مثل کلیسا) است. از این حیث، مفهوم همبستگی با مؤلفه تعلق عاطفی، بیشتر نزدیک است. اما مفهومی که در این نوشتار از تعلق مد نظر است، بیشتر نوعی وابستگی است که در روال زندگی فرد، مانع پیشرفت یا دارای تأثیر منفی بر آن است.

وابستگی: انسان، موجودی اجتماعی است که تا حدودی به اطرافیان وابستگی دارد؛ اما مشکل زمانی آغاز می‌شود که این وابستگی، حالتی افراطی و بیمارگونه پیدا می‌کند. یکی از مصادیق شایع برای چنین وضعیتی، اختلال شخصیت وابسته است. در راهنمای تشخیصی و آماری اختلالهای روان‌شناختی (آوادیس یانس و نیکو، 1381: 437)، برخی علائم شخصیت وابسته عبارتند از: (1) بدون راهنمایی و اطمینان‌بخشی مفرط دیگران، قادر به اخذ تصمیمات روزمره نیست؛ (2) در ابراز مخالفت با دیگران، به دلیل ترس از قطع حمایت

1. Attachment Theory
2. Dependency
3. Bowlby
4. Ethological
5. Psychoanalytic
6. Cognitive Psychology

471 ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی

و مقبولیت آنان، دچار اشکال است؛ 3) در طلب محبت و حمایت دیگران، افراط می‌کند، تا حدی که داوطلب انجام کارهایی می‌شود که ناخوشایندند؛ 4) اشتغال ذهنی غیر واقع‌گرایانه با ترس از رها شدن به حال خود دارد. این مفهوم از وابستگی نیز تا حدودی شبیه به تعلق عاطفی است. وابستگی می‌تواند در معنای وسیع‌تری نیز استعمال شود؛ مثل وابستگی به مواد. این مفهوم از وابستگی نیز تا حدودی به معنای تعلق نزدیک می‌شود، اما بُعد معنایی در تعلق، بسیار مفهوم گسترده‌ای است؛ تا حدی که هر نوع تعلق، به نحوی انسان را دچار مخاطره کرده، از حرکت رشدآور بازمی‌دارد.

هدف از مطالعه حاضر، ساخت مقیاس تعلقات دنیوی و بررسی خصوصیات روان‌سنجی آن است تا در صورت مساعد بودن نتیجه، زمینه استفاده از این مقیاس برای سنجش یکی از مفاهیم زیربنایی مذهبی فراهم آید. این موضوع برای تولید و ایجاد مفاهیم پایه روان‌شناسی از دیدگاه اسلام اهمیت بسزایی دارد. برای این منظور، پس از ساخت مقیاس، پایایی این مقیاس با استفاده از روشهای بازآزمایی و ثبات درونی بررسی می‌شود. سپس روایی این مقیاس با استفاده از چهار روش روایی سازه، تحلیل عوامل، همبستگی هر گویه با نمره کل و همبستگی خرده‌مقیاسها با هم، بررسی خواهد شد.

د) روش

1. ابزار تحقیق

یک) مقیاس تعلقات دنیوی

این مطالعه از نوع روان‌سنجی، همبستگی و توصیفی، برای ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی و تحلیل عاملی مقیاس تعلقات دنیوی و آماده‌سازی آن برای پژوهشهای روان‌شناختی بود. مقیاس تعلقات دنیوی، اولین بار توسط مؤلفان این سطور و با هدف سنجش میزان وابستگی فرد در حیطه‌های متفاوت، ساخته شده است.

در این پژوهش، نخست بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی مدارک دینی، نسبت به ساخت الگوی مفهومی تعلق بر مبنای آموزه‌های دین اسلام و سپس طراحی ابزار سنجش اقدام شد. برای ساخت این مقیاس، ابتدا کلیه آیات مرتبط با تعلق و مفاهیم کلیدی که این آیات بر آن تأکید دارند، استخراج شد. برای این منظور، با مطالعه متون اسلامی، جنبه‌های مختلف تعلقات دنیوی (از جمله تعلق به مظاهر مختلف مادی، مثل ثروت، قدرت، شهرت، تعلق عاطفی، حفظ وضعیت موجود تحت هر شرایطی و ...) استخراج شدند. پس از بررسی متون، سؤالات اولیه استخراج شد. در مرحله بعد، مفاهیم مشابه حذف شدند. آنگاه مفاهیم کلیدی در قالب عباراتی که گویای آنها باشند، تدوین شدند. همچنین از نظر روان‌شناختی و اصول

روان‌سنجی، سؤالات توسط دو نفر از استادان روان‌شناسی، بررسی و تأیید شدند. سپس در یک مباحثه گروهی، مرکب از نویسندگان این سطور، 55 گویه برای این منظور، مناسب تشخیص داده شدند.

چندین مطالعه مقدماتی انجام گرفت. نتیجه این مطالعات منتهی به حذف 14 گویه شد که قابل ادغام در گویه‌های دیگر، تکراری یا کم‌اهمیت ارزیابی شدند. چندین مطالعه مقدماتی دیگر انجام شد تا محققان به این نتیجه رسیدند که مشارکت‌کنندگان از گویه‌های این مقیاس همان برداشتی را می‌کنند که تدوین‌کنندگان مقیاس در نظر داشتند.

در تحلیل عاملی، پنج گویه دیگر که روی هیچ یک از عاملها قرار نگرفتند، بار عاملی بسیار پایینی داشتند یا همبستگی آنها با نمره کل بسیار پایین بود، نامناسب تشخیص داده شدند و لذا در فرم نهایی مقیاس حذف شدند. فرم نهایی مقیاس تعلقات دنیوی حاوی 36 گویه است.

این مقیاس، مفاهیمی مانند وابستگی به موقعیتها و وضع موجود، اشخاص، وابستگی عاطفی و تعلق به اشیا و سایر امور را بررسی می‌کند. در این مقیاس از روش نمره‌گذاری لیکرت استفاده شده است. گزینه‌های پاسخ‌دهی عبارتند از: موافقم، تا حدی موافقم، نه موافقم و نه مخالفم، تا حدی مخالفم و مخالفم؛ که به ترتیب نمره 4 تا 0 را به خود اختصاص می‌دهند. بنابر این، نمره آزمودنی این مقیاس بین صفر تا 144 متغیر خواهد بود و نمرات بالاتر، بیانگر میزان وابستگی و تعلقات دنیوی بیشتر است. البته سؤالات 10 و 36 به صورت برعکس نمره‌گذاری می‌شوند.

دو) مقیاس صبر

مقیاس صبر برای بررسی روایی همزمان مقیاس تعلقات دنیوی استفاده شد. این مقیاس به وسیله خرمایی و همکاران (منتشر نشده) ساخته شد و برای تعیین روایی آن، از روش تحلیل عاملی استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی همراه با چرخش واریماکس، نشان‌دهنده وجود پنج مؤلفه صبر بود که به ترتیب: متعالی شدن، شکیبایی، رضایت، استقامت و درنگ نامگذاری شدند. این پنج مؤلفه، 52 درصد از واریانس کل نمونه را تبیین کردند. به منظور سنجش پایایی مقیاس صبر، از روش محاسبه ضرایب آلفای کرونباخ و همسانی درونی استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاسها از 0/60 تا 0/84 و برای کل مقیاس 0/86 گزارش شد.

سه) پرسشنامه افسردگی بک II

آیین‌پرست و همکاران (1389)، پایایی پرسشنامه افسردگی بک II بر حسب آلفای کرونباخ را 0/84 و با استفاده از روش تصنیف بر اساس پرسشهای زوج و فرد، برابر 0/70 گزارش کردند. روایی همزمان و افتراقی این آزمون در ایران توسط دادستان، بررسی و ضرایب مربوطه به ترتیب 0/63 و 0/78 گزارش شده است. (بیانی و همکاران، 1387)

چهار پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد

پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد، 40 گویه دارد و سؤالات 40، 37، 35، 30، 29، 24، 17، 12، 6، 2، در آن به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. حسن شاهی (1382؛ نقل از محمدنیا، 1392) پایایی 0/72 را با استفاده از روش بازآزمایی در یک گروه 30 نفری برای این مقیاس به دست آورد. ضریب آلفای کرونباخ این آزمون در پژوهشی که کاویانی و همکاران (1384) انجام دادند، از طریق روش آزمون- بازآزمون، 0/72 به دست آمد. در این پژوهش، روایی این آزمون با استفاده از روایی همگرا 0/65 به دست آمد.

2. نمونه

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، کلیه دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه شیراز بودند که در سال تحصیلی 95-1394 در حال تحصیل بودند. برای تعیین پایایی و روایی مقیاس تعلقات دنیوی، نمونه‌ای به حجم 209 نفر از دانشجویان دختر و پسر دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه شیراز به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب، مورد آزمون قرار گرفتند. برای بررسی پایایی به روش بازآزمایی نیز 44 نفر از این نمونه به فاصله دو هفته، مقیاس تعلقات دنیوی را مجدد تکمیل کردند.

3. روش اجرای مقیاسها

در تکمیل همزمان چهار مقیاس، ترتیبی داده شد که تعدادی از آزمودنی‌ها ابتدا مقیاس تعلقات دنیوی و سپس مقیاس صبر و پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد را تکمیل کنند و تعدادی دیگر، ابتدا مقیاس صبر و پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد و سپس مقیاس تعلقات دنیوی را تکمیل کنند و در نهایت، عده‌ای ابتدا پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد و سپس مقیاس صبر و تعلقات دنیوی را تکمیل کنند تا اثرات ناشی از ترتیب تکمیل مقیاسها کنترل شود. اجرای پرسشنامه افسردگی در آخر قرار داده شد تا از ایجاد اثرات خلقی بر پاسخگویی به دیگر مقیاسها جلوگیری به عمل آید.

ه) نتایج

پایایی مقیاس تعلقات دنیوی به دو روش بازآزمایی و ثبات درونی انجام گرفت. برای این منظور، به ترتیب از ضریب همبستگی پیرسون و آلفای کرونباخ استفاده شد.

1. روش بازآزمایی

برای تعیین بازآزمایی مقیاس، 44 نفر از افراد گروه نمونه مورد آزمون قرار گرفتند و سپس در فاصله دوهفته دوباره آزمایش شدند. ضریب بازآزمایی برای کل مقیاس 87/ به دست آمد که در سطح 001/ معنادار بود. همچنین برای مقایسه نتایج دو بار اجرای مختلف، از آزمون تی وابسته استفاده شد. همان‌طور که در جدول

1 مشاهده می‌شود، نتایج آزمون نوبت اول و دوم از لحاظ میانگین بسیار به هم نزدیک‌اند؛ به طوری که آزمون تی، تفاوت معناداری را بین میانگین دو نوبت نشان نمی‌دهد.

جدول 1: آزمون تی وابسته برای بررسی پایایی مقیاس تعلقات دنیوی با استفاده از روش بازآزمایی

آزمون	تعداد افراد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	ارزش تی به دست آمده	P
آزمون نوبت اول	44	77/16	25/34	43	1/16	n.s
آزمون نوبت دوم	44	74/86	26/80			

2. روش ثبات درونی

برای سنجش ثبات درونی مقیاس تعلقات دنیوی، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده، ضریب آلفای این مقیاس برای کل نمونه 88/ است که بسیار رضایت‌بخش و در سطح $p < .001$ معنادار است. جدول 2 مقادیر پایایی را برای عوامل پرسشنامه نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود که پایایی عوامل (به جز عامل سوم) در حد مطلوب است. علت کم بودن میزان پایایی عامل سوم، احتمالاً تعداد کم گویه‌های این عامل است.

جدول 2 مقادیر پایایی برای عوامل مقیاس تعلقات دنیوی

عامل	میانگین	انحراف معیار	پایایی
عامل اول	27/46	12/22	.87
عامل دوم	23/32	7/77	.78
عامل سوم	17/11	5/96	.43
نمره کل	67/89	22/28	.90

3. روش پایایی مرکب

در این تحقیق از روش پایایی مرکب در کنار آلفای کرونباخ استفاده شد که ضرایب آن در جدول 3 آمده است. سازه‌هایی که ضریب پایایی مرکب آنها بالاتر از مقدار 7/ باشند، پایایی قابل قبولی را دارند. برای داده‌پردازی، از نرم افزار لیزرل نسخه 8/54 استفاده شد.

جدول 3: نتایج تحلیل پایایی خرده‌مقیاس‌های مقیاس تعلقات دنیوی همراه نشاتگرها

خرده‌مقیاس‌های مقیاس تعلقات دنیوی	ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	ضریب پایایی مرکب (CR)	ضریب پایایی آلفای کرونباخ
تعلق به وضع موجود	.88	.92	.87
تعلق به مادیات	.90	.93	.78
تعلق عاطفی	.86	.85	.43

4. روایی مقیاس

برای تعیین روایی مقیاس از چهار روشِ روایی سازه، تحلیل عاملی، تحلیل گویه و همبستگی خرده‌مقیاسها با یکدیگر، به شرح ذیل استفاده شد.

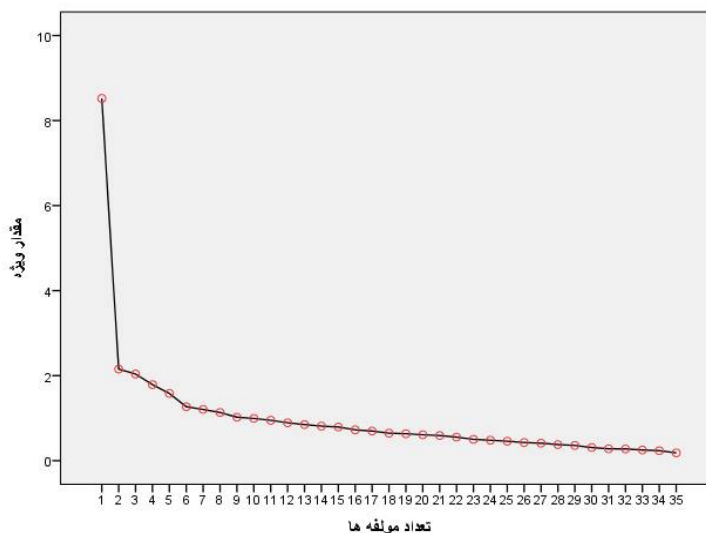
یک) روایی سازه: برای تعیین روایی سازه مقیاس تعلقات دنیوی، همبستگی این مقیاس با مقیاس صبر، پرسشنامه افسردگی و پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد محاسبه شد. انتظار این بود که تعلقات دنیوی به عنوان یک سازه با کارکرد منفی در سلامت روان، با سازه صبر ناهمخوان و با سازه‌های افسردگی و نگرشهای ناکارآمد همخوان باشد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون بین نمره‌های کل آزمودنی‌ها در مقیاس صبر و پرسشنامه‌های افسردگی و نگرشهای ناکارآمد با مقیاس تعلقات دنیوی به ترتیب برابر با -0.58 ، 0.42 و 0.67 و در سطح 0.001 معنادار بود.

دو) تحلیل عوامل: برای تبیین واریانس مجموعه متغیرهای تحقیق، از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی و برای تشخیص عوامل احتمالی مکنون در گویه‌های مقیاس، از چرخش واریماکس استفاده شد. ساختار عاملی مقیاس با استفاده از تحلیل مؤلفه اصلی و به کارگیری روش چرخش واریماکس بررسی شد. نتایج آزمون کرویت بارتلت نمایانگر آن بود که استفاده از تحلیل عاملی مناسب است و عامل ساخته شده از متغیرها از اعتبار لازم برخوردار است ($P < 0.001$; $\chi^2 = 2530/375$). همچنین نتایج آزمون KMO برای بررسی میزان بسندگی نمونه‌گیری نشان داد نمونه حاضر از کفایت نسبتاً مطلوب برخوردار بوده و داده‌های تحقیق قابل تقلیل به تعدادی عوامل زیربنایی و بنیادی می‌باشند. ($KMO = 0.843$ بیشتر از معیار 0.50)

نتایج این تحلیل، سه عامل را با ارزش ویژه 0.88 ، 0.22 و 0.13 آشکار ساخت. مقدار تبیین شده واریانس کل آزمون برای عاملهای اول تا سوم به ترتیب: 0.86 و 0.67 و 0.13 بود که در مجموع 33.4 درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. (جدول 4)

جدول 4: نتایج حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی با تأکید بر مقادیر ویژه و مقدار واریانس تبیین شده

مقادیر ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی	مقادیر ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
8/78	24/39	24/39	8/78	24/39	24/39
2/16	6/00	30/39	2/16	6/00	30/39
2/12	5/89	36/29	2/12	5/89	36/29

نمودار 1: اسکری جهت تعیین تعداد عوامل قابل استخراج

با توجه به نتایج به دست آمده، 17 گویه روی عامل اول قرار می‌گیرند. این عامل که «تعلق به وضع موجود» نام گرفت، شامل عباراتی مانند «اگر پیشرفت دیگران باعث شود توجه کمتری به من شود، احساس ضعف خواهم کرد» و «تغییرات کوچک در زندگی، اوضاع مرا به شدت به هم می‌ریزد» می‌شود. 11 گویه روی عامل دوم قرار گرفتند که شامل عباراتی مانند «تحمل فقر و تنگدستی برای من امکان‌پذیر نیست» و «بدون داشتن مقام و موقعیت، زندگی کسل‌کننده است» می‌باشد. این عامل «تعلق به مادیات» نامگذاری شد. برای عامل سوم که عباراتی مانند «بدون حمایت‌های خانواده‌ام زندگی برایم سخت است» و «وقتی دوستانم با من قهر می‌کنند، خیلی اذیت می‌شوم» را شامل می‌شود، عنوان «تعلق عاطفی» انتخاب شد. این عامل، هشت گویه را به خود اختصاص می‌دهد. پنج گویه نیز روی هیچ یک از این عاملها قرار نگرفتند؛ بار عاملی آنها کمتر از 2/ و همبستگی این گویه‌ها با نمره کل مقیاس تعلقات دنیوی، بسیار پایین بود؛ لذا از فرم نهایی مقیاس حذف شدند. فرم نهایی مقیاس تعلقات دنیوی حاوی 36 گویه است. جدول 5 بار عاملی هر یک از گویه‌ها را برای هر یک از عوامل، پس از چرخش واریماکس نشان می‌دهد.

477 ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی

جدول 5: بار عاملی هر یک از گویه‌ها برای هر یک از عوامل پس از چرخش واریماکس

بار عاملی	گویه‌ها
	عامل اول: تعلق به وضع موجود (ارزش ویژه = 8,8)
/55	- وقتی می‌بینم که دوستانم به موقعیتهای خوبی دست یافته‌اند، برآشفته می‌شوم.
/45	- وقتی اتفاق بدی برایم می‌افتد، دنیا در نظرم تیره و تار می‌شود.
/51	- اگر احساس کنم نظر دیگران در مورد من منفی شده است، شدیداً روحیه‌ام را می‌بازم.
/70	- اگر در زندگی شکست بخورم، نمی‌توانم دوباره خودم را به زندگی برگردانم.
/48	- قادر نیستم به تنهایی از پس مشکلاتم برآیم.
/61	- امور زندگی غالباً مطابق میل من پیش نمی‌رود.
/32	- اگر سلامتی خود یا خانواده‌ام به خطر بیفتد، روحیه خود را از دست می‌دهم.
/49	- تغییرات کوچک در زندگی اوضاع مرا به شدت به هم می‌ریزد.
/35	- اگر مجبور شوم شغل یا محل زندگی‌ام را عوض کنم، زندگی برایم غیر قابل تحمل می‌شود.
/50	- اگر پیشرفت دیگران باعث شود که توجه کمتری به من شود احساس ضعف خواهم کرد.
/54	- در برابر افراد قدرتمندی که می‌توانند زندگی مادی، موقعیت، مقام و... مرا به خطر بیندازند احساس ضعف می‌کنم.
/57	- برای رسیدن به خواسته‌هایم صبوری لازم را ندارم.
/65	- در مقایسه با دیگران آرامش کمتری دارم.
/33	- در مقایسه با دیگران حساس و زود رنج هستم.
/40	- به برخی امور و چیزها وابسته هستم (مثل مواد مخدر و ...) که دوست ندارم دیگران از آن اطلاع یابند.
/54	- وقتی فردی را می‌بینم که نسبت به خودم از وضعیت مادی بسیار بهتری برخوردار است، احساس ضعف می‌کنم.
/69	- از نظر من در دنیا چیزی به جز رنج و سختی بی حاصل نمی‌توان یافت.
	عامل دوم: تعلق به مادیات (ارزش ویژه = 2,2)
/49	- اگر پول یا وسیله‌ای گم کنم خیلی پریشان و برآشفته می‌شوم.
/39	- حتی وقتی تمام تلاشم را برای به دست آوردن یک موقعیت کرده باشم، اگر نتوانم آن موقعیت را به دست بیاورم، بسیار ناراحت می‌شوم.
/60	- تحمل فقر و تنگدستی برای من امکان‌پذیر نیست.
/52	- بدون داشتن مقام و موقعیت اجتماعی زندگی سخت و کسل کننده است.
/48	- در خیلی از موارد به خاطر این که دیگران از دستم ناراحت نشوند از حق خودم می‌گذرم.
/46	- چیزهایی را که برای به دست آوردنش زحمت کشیده‌ام، به سختی می‌توانم به دیگران ببخشم.
/50	- اگر ورشکسته شوم، زندگی برایم غیر قابل تحمل است.
/58	- از فکر کردن به مرگ اجتناب می‌کنم.
/35	- اگر برخی متعلقات یا وسایل شخصی‌ام را از دست بدهم پریشان می‌شوم.

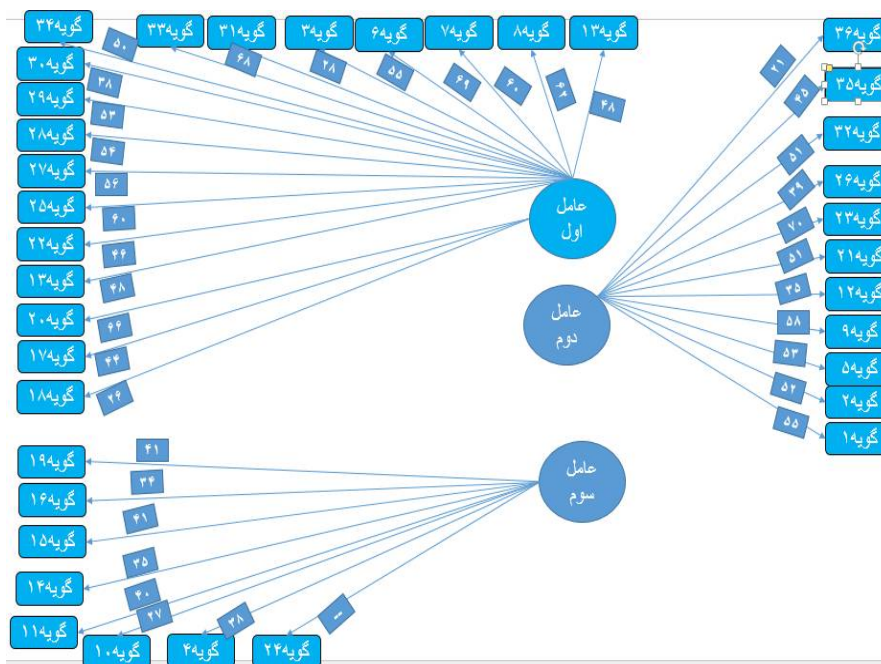
/53	- رسیدن به شهرت یا محبوبیت از مهم ترین اهداف من در زندگی است.
/47	- اگر الان لحظه مرگ فرا برسد، چیزی در این دنیا ندارم که دل کندن از آن برایم غیر ممکن باشد.
	عامل سوم: تعلق عاطفی (ارزش ویژه = 2,1)
/31	- از دست دادن شغل یا موقعیت ام برایم یک فاجعه بزرگ خواهد بود.
/37	- تحمل تنهایی برایم آسان است.
/45	- بیشتر وقتها نگرانم که ثروتم را از دست بدهم.
/64	- وقتی دوستانم با من قهر می کنند خیلی اذیت می شوم.
/42	- وقتی تنهایی خرید می کنم، به خریدم اطمینان ندارم.
/47	- بدون حمایت های خانواده ام زندگی برایم سخت است.
/46	- چیزهایی در زندگی ام وجود دارند که بدون آنها نمی توانم به زندگی ام ادامه دهم.
/53	- نمی توانم کسانی که به من آسیب رسانده اند را ببخشم.

همچنین، روایی این آزمون از روش تحلیل عامل تأییدی با استفاده از نرم افزار آموس بررسی و وجود سه عامل مذکور تأیید شد.

(/94=GFI)، (/89=AGFI)، (/89=NFI)، (/93=IFI)، (/08=RMSEA) شاخصهای برازش

مدل فوق نشان دادند که مدل از برازش مطلوبی برخوردار است. (به نمودار 2 مراجعه شود)

نمودار 2: الگوی تحلیل عاملی مقیاس تعقات دنیوی (انجام شده به وسیله آموس)

479 ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی

سه) بررسی همبستگی پیروان بین گویه‌های مختلف مقیاس تعلقات دنیوی با نمره کل مقیاس: برای بررسی روایی این مقیاس از روش همبستگی پیروان بین گویه‌های مختلف آن، با نمره کل مقیاس استفاده شد. نتایج بررسی نشان داد که تمام گویه‌های این مقیاس در سطح $p < .001$ ، همبستگی معناداری با نمره کل دارند. دامنه این همبستگی‌ها از 16/ تا 70/ متغیر بودند. در این میان، سؤالات 2، 3، 8، 10، 6، 24 بالاترین و سؤالات 15، 23، 28، 30، کمترین میزان همبستگی را با نمره کل داشتند. جدول 6 نتایج این بررسی را به صورت خلاصه نشان می‌دهد.

جدول 6: میزان همبستگی بین گویه‌های مقیاس تعلقات دنیوی و نمره کل

گویه	همبستگی	گویه	همبستگی	گویه	همبستگی	گویه	همبستگی
1	.54**	10	.60**	19	.54**	28	.19*
2	.70**	11	.55**	20	.51**	29	.46**
3	.62**	12	.53**	21	.54**	30	.28**
4	.59**	13	.57**	22	.37**	31	.33**
5	.48**	14	.43**	23	.16*	32	.35**
6	.47**	15	.25**	24	.66**	33	.42**
7	.40**	16	.63**	25	.40**	34	.35**
8	.63**	17	.49**	26	.46**	35	.39**
9	.46**	18	.51**	27	.44**	36	.49**

* $p < .05$ ** $p < .01$

چهار) همبستگی عامل‌های مقیاس تعلقات دنیوی با یکدیگر و با کل مقیاس: برای بررسی همبستگی پیروان عامل‌های مقیاس تعلقات دنیوی با یکدیگر و با کل مقیاس، از ضریب همبستگی پیروان استفاده شد. نتایج این بررسی نشان داد که عامل اول، بیشترین همبستگی و عامل سوم، کمترین همبستگی را با نمره کل دارد. ضریب همبستگی بین تمام عاملها با یکدیگر و با کل مقیاس در سطح $p < .001$ معنادار بودند. نتایج این تحلیل در جدول 7 آمده است.

جدول 7: میزان همبستگی بین عوامل مقیاس تعلقات دنیوی با یکدیگر و با کل مقیاس

نمره کل	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم
1	.89**	.81**	.73**
1	.89**	.60**	.56**
.81**	.60**	1	.44**
.73**	.56**	.44**	1

** $p < .01$

5. تهیه فرم کوتاه مقیاس

برای تهیه فرم کوتاه مقیاس تعلقات دنیوی، تعداد 15 گویه که بالاترین میزان همبستگی را با نمره کل مقیاس تعلقات دنیوی داشتند و حداقل میزان همبستگی آنها با نمره کل مقیاس 5/ یا بالاتر بود، انتخاب و به عنوان فرم کوتاه مقیاس تعلقات دنیوی معرفی شدند. گفتنی است که میزان همبستگی فرم کوتاه و فرم بلند مقیاس تعلقات دنیوی 93/ بود. در ضمن، میانگین (انحراف استاندارد) نمرات گروه نمونه 209 نفری در فرم 36 سؤالی مقیاس تعلقات دنیوی، 67/89 (22/27) و میانگین (انحراف استاندارد) نمرات گروه نمونه 209 نفری در فرم 15 سؤالی پرسشنامه تعلقات دنیوی، 27/26 (11/61) بود.

و) بحث و نتیجه گیری

به طور کلی تعلقات دنیوی، روی فهم ما از موضوعات اثر می گذارند. این مسئله به دو شکل می تواند صورت بندی شود: نخست آنکه، برخی تعلقات مستقیماً فرد را درگیر می کنند؛ به نحوی که مانعی برای ادراک صحیح مسئله اند. برای نمونه، «تعلق به وضع موجود» موجب می شود که فرد، نگران هر نوع تغییری در زندگی باشد، لذا این افراد نسبت به تغییر شرایط زندگی آسیب پذیر خواهند بود. همچنین «تعلق به اشیاء، افراد و موقعیتها و اهداف خاص» موجب می شود زمانی که افراد، با فقدان این اشیاء، افراد یا موقعیتها روبه رو می شوند، در معرض افسردگی قرار گیرند؛ در صورتی که در دیدگاه اسلامی که خداوند رب العالمین است، عدم دستیابی به هدف خاصی، در صورتی که ناشی از کوتاهی فرد نباشد، چه بسا که فرد را به سمت راههای جدیدی در زندگی هدایت کند؛ به این معنی که احتمالاً هدفی که فرد برای خود برگزیده، نامتناسب است یا شرایط وی یا احتمالاً تحقق آن به صلاح فرد نباشد.

پژوهش حاضر، به منظور ساخت و مطالعه خصوصیات روان سنجی مقیاس تعلقات دنیوی صورت گرفت تا زمینه استفاده از آن در ایران فراهم شود. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مقیاس تعلقات دنیوی از پایایی مناسب برخوردارند. بر اساس نتایج موجود، ضریب همبستگی بین دو بار اجرای مقیاس (بازآزمایی) در فاصله دو هفته، 87/ بود ($p < .001$). همچنین ضریب آلفای این مقیاس برای کل نمونه، 88/ ($p < .001$) به دست آمد که بسیار رضایت بخش است. البته پایایی عامل سوم در حد متوسط بود که این مسئله می تواند به دلیل تعداد کم سؤالات این عامل باشد.

بررسی روایی سازه مقیاس تعلقات دنیوی نشان داد که ضریب همبستگی بین نمره های کل آزمودنی ها در مقیاس صبر و تعلقات دنیوی 58/ - بود؛ بدین معنا که هر چه تعلقات دنیوی فرد بیشتر باشد، صبر او کمتر است. این نتیجه، مؤید روایی سازه این مقیاس است؛ زیرا با مبانی نظری دو متغیر هماهنگ است. به عبارت دیگر؛ فردی که به مظاهر مختلف امور دنیوی وابستگی افراطی داشته باشد، نمی تواند به راحتی در فقدان

481 ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی

آنها صبر پیشه کند. همچنین نمره فرد در پرسشنامه افسردگی به صورت مثبت با نمره فرد در مقیاس تعلقات دنیوی رابطه دارد که تأیید دیگری بر روایی سازه این مقیاس است. مطمئناً وابستگی افراطی فرد به اشخاص، اشیا و موقعیتهای خاص موجب می شود در قبال به دست نیاوردن یا از دست دادن آن شرایط، نسبت به فردی که وابستگی کمتر دارد، دچار بحران بیشتر و افسردگی شود.

در یافته بعدی، همبستگی بین نمرات مقیاس تعلقات دنیوی با نمرات پرسشنامه نگرشهای ناکارآمد /67 (p<.000) به دست آمد. در توجه این یافته می توان گفت که تعلقات دنیوی، به مفهوم وابستگی افراطی به اشخاص، اشیا و موقعیتهای مختلف، خود نوعی نگرش ناکارآمد برای حل مسئله است. به علاوه، از آنجا که نگرشهای ناکارآمد، فرد را در موقعیتهای بیشتری دچار شکست و فقدان می کند، ارتباط مستقیم با افسردگی دارد. بنابر این، هر سه ابزار استفاده شده، مؤید روایی سازه مقیاس تعلقات دنیوی اند. این امکان برای سایر محققان وجود دارد که روایی سازه این مقیاس را با سایر متغیرهای همخوان و ناهمخوان با سلامت روانی، ارزیابی کنند. انتظار می رود مقیاس تعلقات دنیوی با تمام متغیرهای ناهمخوان با سلامت روان همبستگی مثبت داشته باشد و برعکس.

همچنین در پژوهش حاضر از روش تحلیل عاملی برای بررسی انسجام درونی و روایی سازه مقیاس تعلقات دنیوی استفاده شد. نتیجه بررسی حاضر نشان داد این مقیاس از سه عامل اصلی «تعلق به وضع موجود»، «تعلق به مادیات» و «تعلق عاطفی» تشکیل شده که در مجموع، 33,4 درصد از واریانس کل آزمون را تبیین می کنند. نتایج بررسی ها در خصوص همبستگی عاملها با یکدیگر و با کل مقیاس برای احراز روایی نشان داد که هر سه عامل با یکدیگر و با نمره کل مقیاس تعلقات دنیوی همبستگی مثبت و معناداری داشتند. (p<.001)

سرانجام اینکه، متخصصان روان سنجی همبستگی بین گویه های یک آزمون با یکدیگر و با کل آزمون را دلیلی بر انسجام درونی و روایی سازه ای یک آزمون قلمداد می کنند. نتایج نشان داد تمام گویه های مقیاس تعلقات دنیوی همبستگی مثبت معناداری با نمره کل دارند.

در مجموع، نتیجه مطالعه حاضر نشان می دهد که مقیاس تعلقات دنیوی از خصوصیات روان سنجی مناسبی برخوردار است و قابلیت استفاده در ایران را دارد. به دلیل تنوع محدود نمونه بررسی شده، پیشنهاد می شود در تحقیقات آتی با در نظر گرفتن متغیرهای دیگری مانند سن، جنس و سطح تحصیلات از نمونه های دیگری استفاده شود. تفسیر پایایی با استفاده از روش باز آزمایی در پژوهش حاضر، به دلیل تعداد محدود نمونه باید با احتیاط تلقی شود. لازم است این داده ها با نمونه بزرگ تری در پژوهشهای آتی تکرار شوند. همچنین پیشنهاد می شود از سایر روشهای ارزیابی روایی برای این مقیاس استفاده شود. به نظر می رسد تعلقات یکی از ریشه های مهم در شکل گیری بیماری های روان شناختی است. انتظار می رود که مقیاس تعلقات دنیوی با تمام متغیرهای ناهمخوان با سلامت روان، همبستگی مثبت داشته باشد که می تواند موضوعی برای تحقیقات آتی باشد.

منابع

- قرآن کریم.
- آوادیس یانس، هامایاک و محمدرضا نیکخو (1381). راهنمای تشخیصی و آماری اختلالهای روانی. انجمن روان پزشکی آمریکا.
- آیین پرست، ندا؛ محمد پدرام، مسعود محمدی و قاسم نظیری (1389). «تربخشی گروه درمانی شناختی- رفتاری بر درمان اختلال اضطراب و افسردگی و ایجاد امیدواری در زنان مبتلا به سرطان سینه». زن و جامعه، ش 1(4): 61-75.
- امام خمینی، روح... (بی تا). صحیفه نور. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- ایمان، محمدتقی و احمد کلاته ساداتی (1392). روش‌شناسی علوم انسانی نزد اندیشمندان مسلمان. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بیانی، علی اصغر؛ حسنیه گودرزی، علی بیانی و عاشور محمد کوچکی (1387). «بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی با اضطراب و افسردگی در دانشجویان». اصول بهداشت روانی، ش 10(3): 209-214.
- تقوی، سید محمدرضا (1395). «گامی به سوی تأسیس دستگاهواره علوم انسانی اسلامی: مبانی نظری و مدل عملیاتی». مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ش 66: 30-5.
- تقوی، سید محمدرضا (1394). «نقد و مقایسه علم دینی و علم رایج از منظر روش‌شناسی». سومین کنگره علوم انسانی اسلامی. تهران: آبان‌ماه.
- حسنی، حمیدرضا؛ مهدی علی پور و محمدتقی موحد ابطحی (1386). علم دینی: دیدگاهها و ملاحظات. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- حیدری نراقی، علی محمد (1387). صبر کیمیای سعادت. قم: هدی نراقی.
- خسروپناه، عبدالحسین (1393). در جستجوی علوم انسانی اسلامی: تحلیل نظریه‌های علم دینی و آزمون الگوی حکمی - اجتهادی در تولید علوم انسانی. تهران: نشر معارف.
- خرمایی، فرهاد؛ اعظم فرمانی و اسماعیل سلطانی (منتشر نشده). «ساخت و بررسی روان‌سنجی مقیاس صبر». مجله اندازه‌گیری‌های تربیتی.
- سوزنچی، حسین (1389). معنا، امکان و راهکارهای تحقق علم دینی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- عمید، حسن (1376). فرهنگ عمید. تهران: امیرکبیر.
- کاویانی، حسین؛ فروزان جواهری و هادی بحیرایی (1384). «تربخشی شناخت درمانی بر ذهن‌آگاهی در کاهش افکار خودآیند منفی، گوش ناکارآمد، افسردگی و اضطراب: پیگیری 60 روزه». تازه‌های علوم شناختی، ش 1: 95-49.

ساخت و اعتباریابی مقیاس تعلقات دنیوی ♦ 483

- کوپانی، سمیه (1393). اثربخشی گروه درمانی معنوی - مذهبی با تأکید بر آموزه‌های اسلام بر کاهش اضطراب فراگیر دانشجویان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی. دانشگاه شیراز.
- محمدنیا، سعید (1392). پیش‌بینی افسردگی بر اساس واکنش‌پذیری شناختی به واسطه نگرش ناکارآمد، خطاهای شناختی، سه‌گانه شناختی و افکار خودکار. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.
- The holly quran
- Beck, R. & A. McDonald (2004). "Attachment to God: The Attachment to God Inventory, tests of Working Model Correspondence, and an Exploration of Faith Group Differences". *Journal of Psychology and Theology*, 2(2): 92-103.
- Eliot, J.E. (1992). "Compensatory Buffers, Depression, and Irrational Beliefs". *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 6(3): 175-184.
- Kirkpatrick, L.A. (1999). "Attachment and Religious Representations and Behavior". In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.). *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications* (803-822). New York: Guilford Press.
- Sigelman, C.K. (1999). *Life-Span Human Development*. Cole Publishing Company.
- Vaillanta, G.J.; M. Templeton, Ardell & S.E. Meyer (2008). "The Natural History of Male Mental Health and Religious Involvement". *Social Science & Medicine*, 66: 221-231.
- Aein Parast, N.; M. Pedram, M. Mohamadi & G. Naziri (2010). "The Influence of Cognitive-Behavioral Group Therapy on the Treatment of Anxiety and Depression and on the Development of Hope in Women with Breast Cancer". *Woman and Society*, 1(4): 61-75.
- Amid, H. (1997). *Amid Dictionary*. Tehran: Amirkabir.
- Avadis-yans, H. & M.R. Nik-khu (2002). *Diagnostic and Statistical Manual of Psychiatric Disorders*. American Psychiatric Association.
- Bayani, A.A.; H. Goudarzi, A. Bayani & A. Mohammad-Kouchaki (2008). "Investigation of the Relationship between Religious Direction and Anxiety and Depression in Students". *Principles of Mental Health*, 10(3): 209-214.
- Emam Khomeini, Rohollah. Light Book (*Sahifeh Noor*). Qum: Institute for the Setting up and Publication of Imam Khomeini Works.
- Hasani, H.R.; M. Alipour & M.T. Movahed-Abtahi (2007). *Religious Science: Viewpoints and Considerations*. Qom: Howzeh and University Research Center.
- Heydari-Naraghi, A.M. (2008). *Patience, as the Welfare Elixir*. Qom: Hoda Naraq Press.
- Iman, M.T. & A. Kalateh-Sadati (2013). *Methodology of Human Sciences in Muslim Thinkers*. Qom: Howzeh and University Research Center.

- Kaviyani, H.; F. Javaheri & H. Boheiraei (2005). **“The Efficacy of Cognitive Therapy on the Mindfulness in the Decrease of Negative Automatic Thoughts, Inefficacious Attitude, Depression and Anxiety: a 60-day Follow-up”**. *Advances in Cognitive Sciences*, 1: 49-95.
- Khormaei, F.; A. Farmani & E. Soltani (Submitted). **“Construction and Psychometric Analysis of Patience Scale”**. *Journal of Educational Measurements*.
- Khosropanah, A. (2014). **On Seek for Islamic Human Sciences: Analysis of Religious Science Theories and the Examination of Hekami-Ejtehadi Paradigm in the Production of Human Sciences**. Tehran: Maaref Press.
- Koupani, S. (2014). **The Efficacy of Spiritual-Religious Group Therapy on the Decrease of General Anxiety in Students, with Emphasis on Islam Teachings**. MA Thesis in Clinical Psychology, Shiraz University.
- Mohamad-Nia, S. (2013). **Predicting Depression Based on Cognitive Reactivity by Inefficacious Attitude, Cognitive Errors, Cognitive Triads and Automatic Thoughts**. MA Thesis. Shiraz University.
- Souzanchi, H. (2010). **Meaning, Possibility and the Strategies of the Religious Science Realization**. Tehran: The Research Center of Cultural and Social Studies.
- Taghavi, M.R. (2015). **“Criticism and Comparison of the Religious Science and the Prevalent Science in Light of Methodology”**. *Third Congress of Islamic Human Sciences*. Tehran: Des.
- Taghavi, M.R. (2016). **“Towards Establishment of Islamic Humanistic Scientific Discipline: Theoretical Framework and Operational Model”**. *Quarterly Epistemology Studies at Islamic University*, 66: 5-30.

